

tokovima nelinearne dinamike. S jasnim povijesnim predznakom De Landa stavlja u međuodnose i u tokove nelinearne dinamike mnoge discipline kako bi dobio rezultate koji pokazuju koliko je povijest važna za druge znanosti, ali i koliko su druge discipline relevantne za povijest.

Pristup povijesti kao historiografiji nelinearnih tokova čini ovo djelo posebnim. Primjenjujući ideje Ilye Prigoginea, koji naglašava da je povijest važan dio fizike i koji povijest uvodi u fiziku, De Landa radi obrnuto - u povijest uvodi fiziku i druge prirodne znanosti. Autor proučava specifične točke među znanostima, razne fluktuacije i povratne informacije koje su odgovorne za promjenu spoznaja i nove rezultate. Takvim interakcijama znanosti i disciplina stvara se novi sloj akumuliranih "stvari" koje obogaćuju rezervoar nelinearne dinamike i nelinearne kombinatorike za stvaranje novih struktura i procesa.

Služeći se širokom, prvorazrednom primarnom literaturom, autor stvara i razvija originalni pristup povijesti i filozofiji povijesti. Imajući za polazište suvremenu historiografiju, prije svega ekonomsku povijest Fernanda Braudela, radove francuskih annalista i zagovornika moderne "totalne", interdisciplinarnosti povijesti, De Landa gradi novi pogled na povijest i odmah ga primjenjuje na tri metodološki veoma izazovne teme, koje svojom različitošću uvjerljivo pokazuju široke mogućnosti primjene De Landine metode.

Tisuću godina nelinearne povijesti inspirativno je djelo s novim idejama o gledanju na povijest i uporabu interdisciplinarnosti općenito, a posebno na historijsku antropologiju. Ipak, autorovo je djelo izrazito spekulativno i iako je De Landa svakako postavio temelj za daljnja znanstvena istraživanja, ona bi se, u budućim radovima, tek trebala testirati i pokazati znanstvenu upotrebljivost njegovih koncepcija, ali i održivost ovako intenzivne komunikacije među tako raznorodnim disciplinama.

Luka ŠEŠO

Nova knjiga američkog povjesničara i kulturnog antropologa Williama M. Reddyja *The Navigation of Feelings...* nastavak je i rezultat njegovih dugogodišnjih istraživanja i nastojanja da pronikne u emocije, da istraži njihovu povijesnu uvjetovanost. Prijašnja su Reddyjeva istraživanja bila usmjerena prema procesima industrijalizacije i nastanku modernog društva, pri čemu je također pozornost posvećivao emocijama i rodnim identitetima, osobito onima koje je razotkrivao proučavajući francusku povijest. Na takvoj se podlozi njegovo zanimanje za povijesnu dimenziju emocija konstantno uobličavalo i nadopunjavalo. Uočljivo inzistiranje na postojanju veze između spoznaje, kulturalne teorije i povijesne interpretacije uposlilo je autora u promišljanju emocija istodobno i kao povjesničara i kao kulturnog antropologa.

William M. Reddy, *The Navigation of Feeling, A Framework for the History of Emotions*, Cambridge University Press, Cambridge, U.K., New York 2001., 394 str.

U prvome dijelu autor prikazuje suvremene teorije emocija koje su razvili kognitivni psiholozi i antropolozi te ističe slabosti njihovih spoznaja i predlaže novu teoriju emocija koja omogućuje razumijevanje i ispitivanje povijesnih promjena u emotivnom iskustvu. Vlastitu teoriju emocija gradi preplećući dostignuća istraživača na polju kognitivne psihologije i antropologije.

Reddyjeva teorija sastoji se od analize percipiranog materijala i njegove obrade u svijesti pojedinca, a veliku pozornost posvećuje i analizi govornih činova, odnosno načina kojima pojedinac izražava emocije. Kako mu je glavna namjera proniknuti u

povijesnu dimenziju emocija, autor se trudi dokazati uvjetovanost i određenost emocija kulturom. Rezultate analize uobličio je u terminološki okvir primjenjiv na razne društvene sustave i kulture u povijesti čovječanstva.

Važno je reći da autor ne prihvaća strogo razlikovanje emocija od mišljenja, a također smatra da emocije nisu samo dio iskustvenog područja već ih osoba kojoj pripadaju može voditi, kontrolirati i mijenjati. Mnoštvo percipiranog materijala sudjeluje u akcijama pri zadovoljenju određenih ciljeva (primarnih i složenijih potreba), a dio ne. Emocije, dakle, nastaju kao odgovor na percipiranu stvarnost i vezane su uz neke više ciljeve i složenije potrebe. Pojedinaac sam *plovi* nepreglednim morem iskustava i emocija kako bi se što uspješnije uklopio u odgovarajuću zajednicu, odnosno kulturu.

No sposobnost čovjeka da kontrolira emocije i njima upravlja određena je kulturom u kojoj živi. Iako se čini kako svi ljudi na isti način izražavaju emocije, istraživanja su pokazala da postoje velike razlike u emocionalnom izražavanju od kulture do kulture. Prema Reddyju kulture kreiraju emocionalne "režime", pravila i norme ponašanja koji konstruiraju i podržavaju osobite tipove emocionalnog izražavanja. Ipak, pojedinac koji vješto uklopi svoje emocije u kalupe postojećeg režima s vremenom može mijenjati i sam režim. Određeni koncepti emocionalne slobode, usađeni u svakog čovjeka, pomažu mu u procjeni emocionalnih stilova koje podržava neka zajednica ili društvo. Politička tortura ili primjerice neuzvrćena ljubav rezultiraju emocionalnom patnjom. Svako društveno uređenje kroz povijest čovječanstva imalo je "emocionalna utočišta", određene institucije ili organizacije formalnog ili neformalnog tipa koje svojim pripadnicima omogućuju privremeni odmak od vladajućih emocionalnih normi ili režima.

Drugi dio knjige je svojevrsna primjena predložene teorije u kojoj autor daje uvid u povijest emocija u Francuskoj između 1700. i 1850. godine. Koristeći se literaturom i filozofijom s jedne strane te pravnom praksom i političkom klimom s druge, pokušava prikazati društvenu sliku toga doba. Kako bi osnažio primjere iz francuske povijesti koje spominje, autor u pravitku donosi opise pojedinih slučajeva iz francuske zakonodavne i pravne prakse 18. stoljeća. Sudski arhivi pružaju uvid u društvenu zbilju tog vremena, a osobito su zanimljivi slučajevi iz područja civilnog prava u kojima se zrcali slika francuske svakodnevnice.

Reddyjev okvir moguće je primjenjivati na razna povijesna razdoblja i društva. Predloženim je pojmovima moguće analizirati određeno društvo te iz povijesnoga konteksta iščitati promjene u emotivnom životu ljudi i društva u cijelosti. Dio u kojem se bavi analizom ljudske spoznaje usko je vezan uz novija istraživanja na polju psihologije. Činjenice o utjecaju kulture na emotivno iskustvo autor je vješto izvukao iz suvremenih poststrukturalističkih antropoloških teorija na kojima, usprkos kritičnosti prema njima, gradi vlastitu teoriju koja omogućuje uvid u povijesnu dimenziju emotivnog iskustva.

Melanija BELAJ

Zagreb – modernost i grad, ur. Feđa Vukić, AGM, Zagreb 2003., 361 str. = **Zagreb – Modernity and the City**, ed. Feđa Vukić, AGM, Zagreb 2003., 361 pp.

Nova zagrebačka monografija, u hrvatskom i engleskom izdanju, interpretira različite aspekte zagrebačkog, a u širem kontekstu i hrvatskog, dvadesetog stoljeća. Nužno, u pojedinima je referencama nemoguće zaobići važnost i tijek zbivanja druge polovice 19. stoljeća. U tom su vremenskom slijedu autori 15

radova sabranih u ovoj knjizi naznačili i interpretirali različite fenomene modernosti – urbanističke, arhitektonske, likovne, književne, kazališne, filmske, glazbene. Uz tekstove, zagrebačku modernost svjedoči i ilustrira odabrani slikovni materijal (posebice